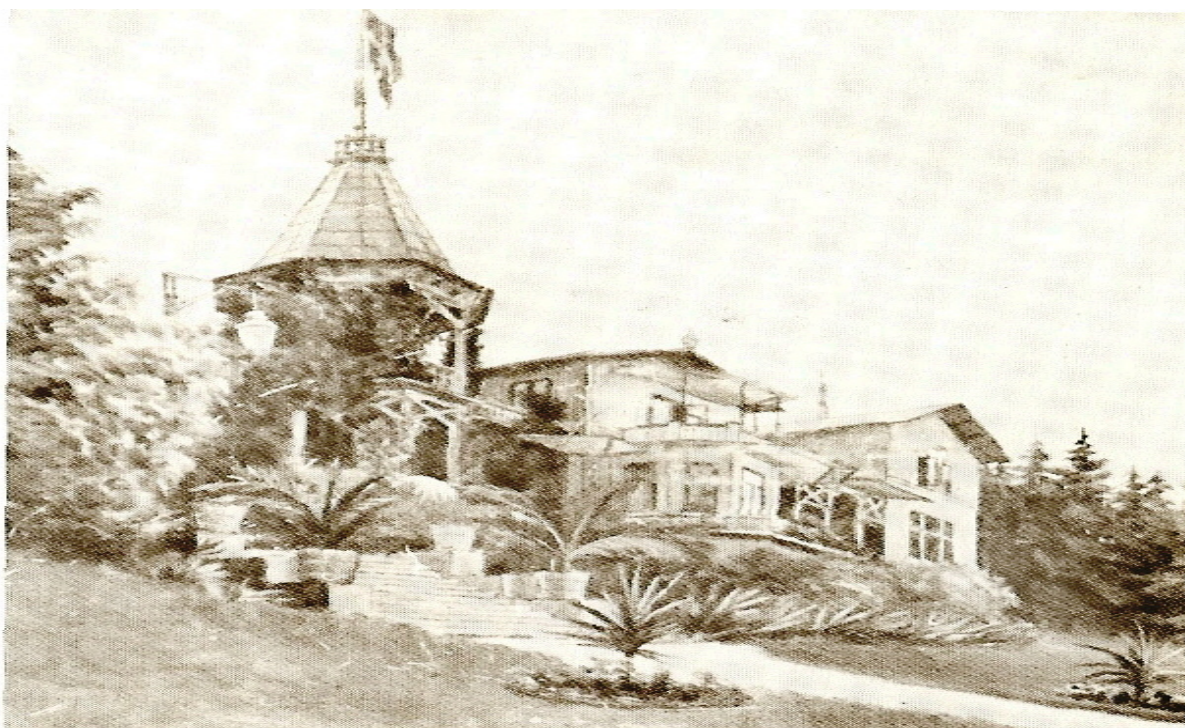

SOMMARBO

Velamsund rymmer en plats som heter Sommarbo och 1880 styckades en jättelik tomt av från säteriet. Sommarbo blev en oas skapad av en jurist och affärsman som hette Wilhelm Montelius. Montelius kom, när Emil Egnell 1880 köpt Velamsund, som juridisk rådgivare och blev kollega i andra stora egendomsaffärer. Direkt efter tillträdet lät han byggare Haglund på Tynningö bygga ett passande hus och det var detta hus som fick namnet Sommarbo.

Sommarbo på Velamsund. Fasad mot norr. Målning på tebord. Ruth Borell-von Sydow, Stocksund

Wilhelm Montelius var född 1852 och således inte mer än 28 år när han med Emil Egnell genomfört affären att köpa Velamsund av Clotilde von Höpken på Bogesunds slott som var ägarinna. Trots sin ringa ålder drev han ett framgångsrikt advokatkontor i Stockholm, var vice häradshövding och ombudsman på Rikets banks huvudkontor.

Varför Wilhelm Montelius valde att slå sig ner på det som blev Sommarbo får nog tillskrivas att granne var den kände Herman Didron som ägde det som heter "Stugan" men vi oinitierade säger Björn Borgs.

Herman Didron hade ägt "Stugan" sedan 1866 där han tillbringade sina somrar och förutom att han var aktiv kommendörkapten för marinkommando öst var han byggmästare i det som blev Östermalm. Herman var dock främst industrialist och tillsammans med André Oscar Wallenberg och Edward Fränckel startade han 1873 AB Atlas (i Vasastan -Atlasområdet), det som idag är Atlas Copco. AB Atlas tillverkade på den tiden förutom järnvägslok, broar, godsvagnar även kanoner till marinen och Herman Didron var artillerispecialist och uppfinnare av dessa pjäser.

I sitt värv som styrelsemedlem på AB Atlas hade han anlitat Wilhelm Montelius ett antal gånger och stor samsyn på industrialisering och nära vänskap växte fram trots stor åldersskillnad.

Den första villan som byggdes i Sommarbo – Stugan - uppfördes av Herman Didron som av Nils von Höpken 1866 fått arrende av Fagnäs vilket udden i Sommarbo heter. Herman som var en av tidens stora riskkapitalister är den vi ska minnas för han skapade det som blev Atlas Copco men för oss är han kär i minnet för han ville att ångbåten SS Velamsund skulle hämta honom på morgonen och lämna på kvällen varför han anlade en ångbåtsbrygga invid sin tomt som än idag heter **"Kommendörsbryggan"**.

Villan återuppbyggdes till ursprungsskick exteriört efter en brand och blev bostad till en tennisspelare som hette Borg, men han bor inte kvar.

Stugan på Velamsund. Fasad mot nordost. Foto 1973. Uppmåtningsritningar 1975, 1979

Bild från Nacka lokalhistoriska arkiv som visar hur "Stugan" såg ut från sjösidan innan branden.

Det fanns på den här tiden en uppfinnare som hette Graham Bell som i sin verkstad hade tagit fram en apparat som kallades telefon. Tyvärr – för honom - hade han inte tagit patent på sin uppfinning varför den kom att kopieras och i flera fall förbättras. I Sverige var det en man som hette Lars Magnus Ericsson som 1877 startade en fabrik för sin variant av Bells telefon.

Han öppnade och drev ett försäljningsbolag som hette Bell telefon AB. Det var dyrt att köpa in sig på telefonlinjerna så försäljningen gick ganska trögt.

Det fanns dock en konkurrent i tillverkning som hette Henrik Thore Cedergren.

Denne Cedergren kom ganska snart i kontakt – Stockholm var inte så stort – med herrarna Didron och Montelius och den 13 april 1883 konstituerades "Stockholms allmänna telefon AB" med storägarna Didron som styrelseordförande och Montelius som styrelsemedlem.

Att läsa i Stockholmstidningen:

Vid den konstituerande bolagsstämman, hvilken såsom redan nämnts, egde rum den 13 april 1883, valdes till ledamöter i bolagets styrelse: **Kommendören vid Kongl. Flottan F. Didron** Riksbankens Ombudsman, **Häradshöfding W. Montelius**.

Vid sitt första sammanträde, som egde rum samma dag, valde styrelsen till sin ordförande Kommendör Didron och till verkställande direktör Ingeniör Cedergren.
Året startade med ett antal af 786 abonnenter och utgjorde vid årets slut 6,691.

När Didron dött övertog Montelius styrelseklubban och drev bolaget till en så stor framgång att Bell telefon nästan slogs ut. De två konkurrerade telefonbolagen introducerar dock, 1884, en gemensam uppfinning kallad multipelväxel som blev huvudspåret i L.M. Ericsson.

1901 etablerade Stockhols allmänna telefon AB "Svensk – Dansk – Ryska telefon AB" i Saint Petersburg tillsammans med L. M Ericsson och med Montelius som ordförande.

Det anmärktes redan från början att aktierna var dyra men utlovade goda utdelningar gjorde att även Tsarens familj tecknade sig.

Among the founders of the company were Henrik Cedergren, **Wilhelm Montelius (Chairman of Telefon AB L M Ericsson 1905-1916)**, Knut A Wallenberg, Marcus Wallenberg Sr., Den Danske Landmandsbank and Stockholms Allmänna Telefon Aktiebolag. Other wellknown founders were Arvid Lindman (Sweden's Prime Minister 1906-1911 and 1928-1930), and Princess Marie of Denmark (related to the Tsar

family).

1918 såldes bolaget "Stockholms allmänna telefon AB" för ofantliga 47 millioner till Statliga Rikstelefon - idag kallad Telia.

Wilhelm Montelius har varit styrelseordförande i såväl L. M Ericsson som Stockholm telefon AB och även stor ägare i båda bolagen.

Montelius var även med att grunda Allmänna Gasackumulator AB i Järla, idag AGA.

Emil Egnell som köpt Velamsund 1880 låg inte heller på latsidan och hade en svärfar som hette Fredrich Dölling (Fritz) som köpt Knarrnäs av sin svärson från att tidigare arrenderat av Nils von Höpken. Dölling var bryggare och ägde Nürnbergbryggeriet där även Emil Egnell arbetad. Det fanns i Stockholm 13 bryggerier som konkurrerade hårt med varandra varför det gjorts försök till karteller för att få upp och stabilisera priserna.

Ett informellt möte ägde rum i Velamsund 1888 mellan Franz Heiss och George Sellman (Villa Fågelsången i Riset) vilka var ägare av Hamburgbryggeriet, finansmannen Louis Fränkel, Fritz Dölling (Fredriksro i Knarrnäs) och Emil Egnell för att dryfta bryggerinäringen.

Emil Egnell fick uppdraget att arbeta med att sammanföra de flesta av Stockholmsbryggerierna till ett bolag. Han lyckades väl och 1889 instiftades AB Stockholms bryggerier (idag Pripps) där Emil blev verkställande direktör och även styrelsens ordförande.

Velamsunds gård och långa raden samtida med Montelius, foto från Vinberget.

När Emil Egnell köpte Velamsund var hans prioritet bryggerinäringen men han började även bygga sommarhus för uthyrning på Velamsunds marker och samtliga finns kvar än idag.

Med Wilhelm Montelius arbetade han även upp exploateringsbolag och 1884 var det slut med villabebyggelse i Velamsund i egen regi för tomtbolagen hade vuxit sig för stora och krävde allt mer tid.

- Djursholms tomt AB, Hornsbergs tomt AB, Årsta Tomt AB
- Österhaninge socken AB som drevs tillsammans med Axel Axelsson Jonsson.

Man frågar sig om herrarna hann med Sommarbo och Velamsund med alla engagemang som i stort krävde all vaken tid. Jovisst - de var båda mycket intresserade av sina sommarställen och lade ner stort arbete och mycket pengar på utsmyckning och försköning.

Båda bodde givetvis i Stockholm med sina familjer så på Velamsund var de bara sommartid men då var det dess mer frekventerat.

Både till Sommarbo och Velamsund inbjöds affärsbekanta för informella möten och ofta hade de familjerna med sig. Det var på ställen som detta stora affärer gjordes upp och som än idag är ryggraden i vårt Svenska näringsliv.

Gästerna måste givetvis logeras, undfågnas och underhållas till den yppersta prakt som samhällets ledande skikt då kunde visa upp. Både Egnell och Montelius anlätade de främsta av landets trädgårdsanläggare för att skapa dåtidens stora begivenhet – den Engelska parken.

Tyvärr har båda dessa parker som byggdes upp med stor portion fantasi och högvis med pengar förskingrats av urusla förvaltare. Velamsunds Engelska park /romantiska parken finns till del kvar men Boo/Nacka kommun har inte förstått – förmått - att bevara ett tidsdokument mer än i fragment. För Sommarbo har det gått än värre efter att egendomen styckats upp till villatomter 1934.

Montelius Engelska trädgård var på 100 000 m² och innehöll allt som kunde begäras.

Wilhelm hade genom sitt engagemang med Ryska telefon AB ofta gjort resor till Saint – Petersburg och där besökt - konfronterats - inspirerats av "Peterhof" som Tsar Peter I lät skapa som sitt sommartuskulm. Missa inte Peterhof om Ni besöker vår Ryska storstad. Ni kommer därifrån chockade över vad finkultur med stänk av humor kan skapa om de ekonomiska resurserna finns.

Peterhof med äventyrsgrottan mellan trapporna.

I Wilhelm Montelius park skapades en äventyrsgrotta kopierat från Peterhofs.
Nu vittnar endast ruiner om dess existens.

Lämningar av Montelius äventyrsgrotta. Stenvalvet som var ingång och vattenreservoaren ovanför gav självtryck till grottan. Det är enbart på föreningens tomt, industritomten, några lämningar finns kvar.

Hur fungerade en äventyrsgrotta och vad bjöd den på?

Det finns en ingång och en utgång och vid ingången är en vattenridå som ska passeras – oerhört ekivokt och utmanande på den tiden. Där inne är det mörkt och några facklor lyser upp en stor skål i grottans mitt som ger en vattenspegel speglade en takmålning. Skålen är upphöjd på en rundel vilken man andaktsfullt närmar sig, kliver upp – men när man vill spegla sig själv och lutar sig över skålen kommer en vattenfontän i stället för det vackra man tänkt få se.

Den dyra nylagda frisyren är ruinerad när man vacklar ut för att sätta sig att vila på den bänk som omtänksamt och strategiskt placerats utanför för att räta ut anletsdragen – då kommer en vattendusch - underifrån – lyckan – skratten – ger parkens skönhet en extra dimension och isen bruten.

När så värden inviterar till utsiktstornet, med drakhuvuden och gobelänger dekorerad, för en champagne - tilltugg - utsikt från fasta kikare - blev besöket hos Montelius Sommarbo oförglömligt.

Montelius utsiktstorn sett från Vinberget.

Sommarbo trädgård var uppbyggt med naturliga träd blandat med inplanterade av ädlare valör som bok, pil, ädelgran lärk och andra specialsorter. Stigar ledde fram till de olika grupperna och avbröts av bersåer och upplevelser som äventyrsgrottan.

Framför huset mot vattnet var en prydnadsträdgård anlagd med låga häckar vindlande efter stenlagd stigar. Prunkande rabatter och växter som utplacerades från vinterförvaring i orangeriet.

Köksträdgård låg bakom villan och en trädgårdsmästare var anställd på heltid med eget boningshus. Krocketplan, bersåer, lusthus, springbrunn, orangeri, stall, ladugård, vagnslider, tjänstefolkets bostadshus och gästhus ingick givetvis på egendomen.

Gästerna kom med ångbåt och de närboende roddes till fester och sammankomster - alla som då räknades har någon gång varit där, ingen nämnd, ingen glömd.

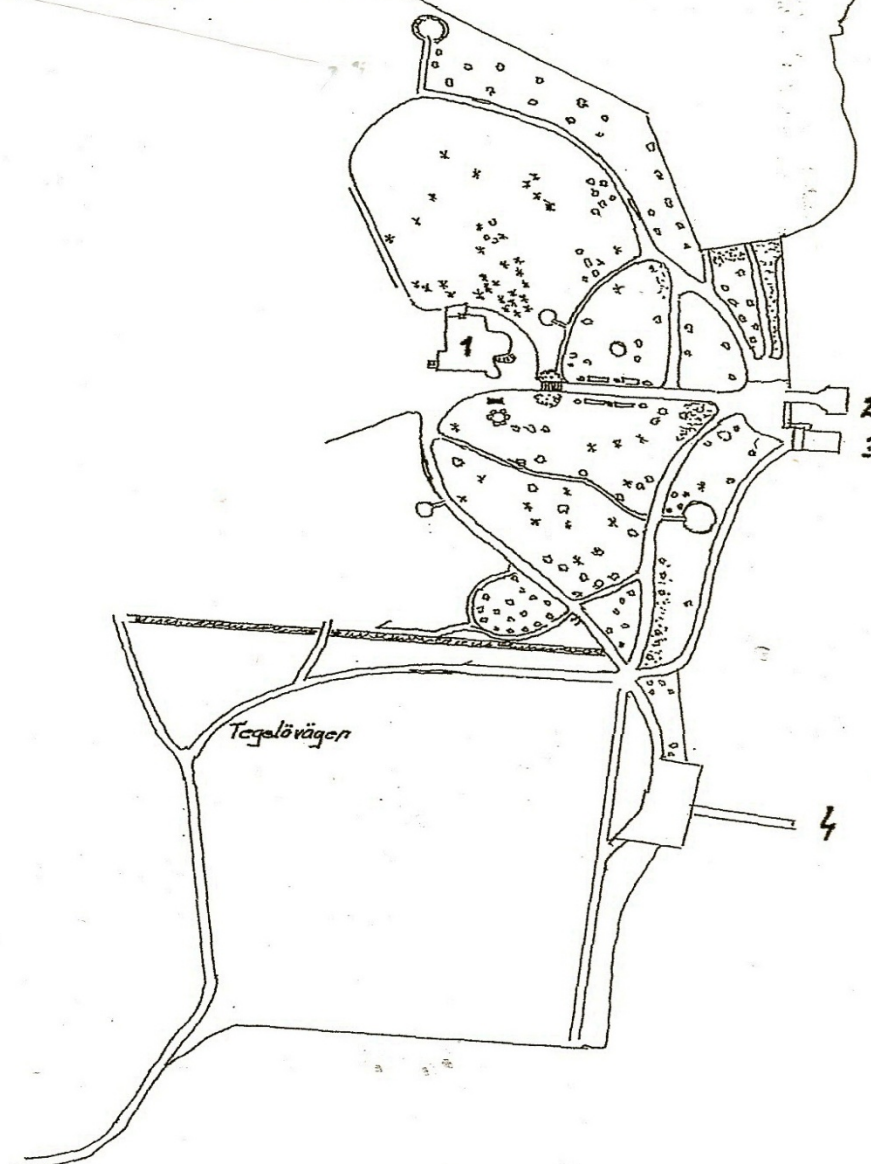
En timslång tur i parken efter en middag med cigarr och förtroliga samtal ingick med all säkerhet i begivenheten varför styrelsemöten för beslut redan var uppgjorda – då som nu.

Gräns mot Fagernäs

Wilhelm Montelius SOMMARBO

Plan över trädgården
Ovan villan var en Engelsk park

villa Stugan

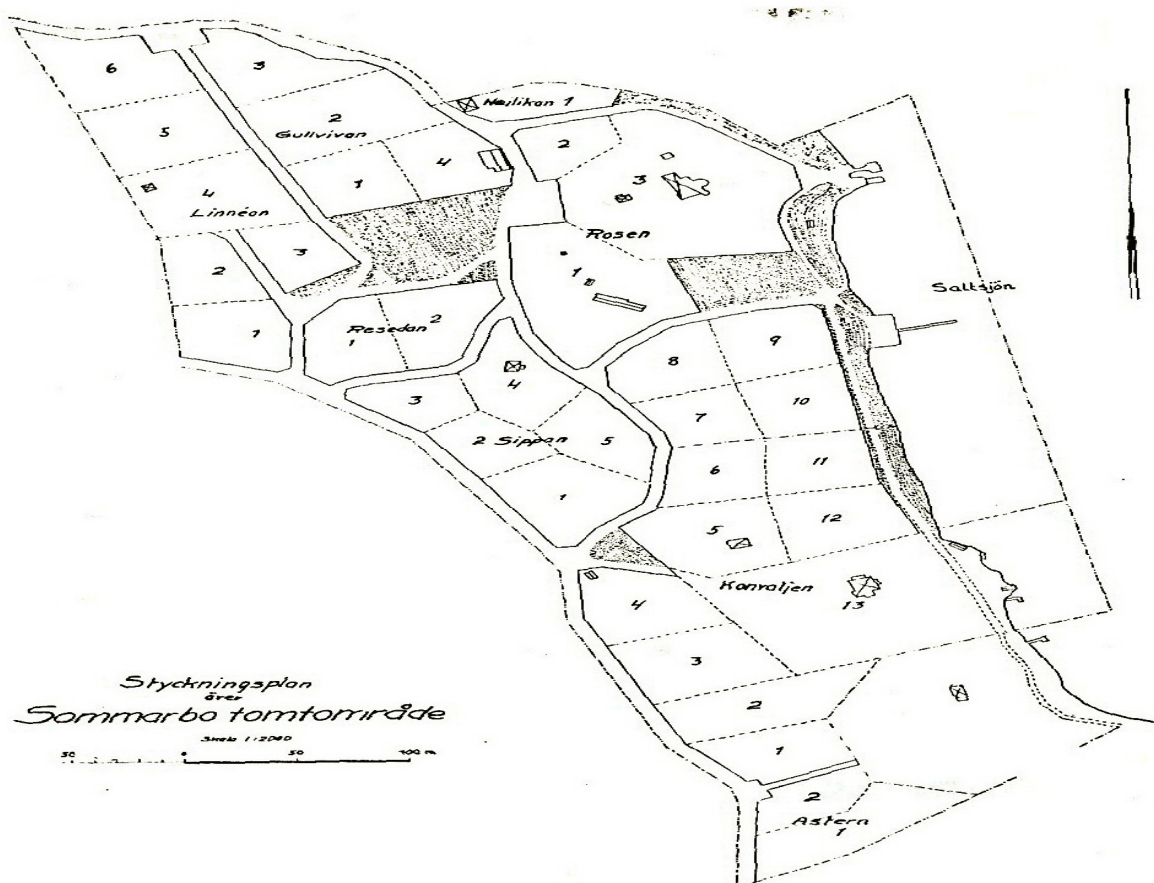
Skiss av trädgården där Tegelövägen märkts ut för orientering. Vid badplatsen fanns en brunn som drevs av en vindpropeller. Övriga rundlar i skissen var bersåer med bänkar.

Wilhelm Montelius sålde Sommarbo till arbetsgivarföreningens ordförande Hjalmar von Sydow 1908 och när von Sydow mördades 1932 köpte Velamsunds tomtbolag, AB Tusculum, Sommarbo av dödsboet för att stycka i tomter 1934. Villatomter som än idag är aktuella.

Avstyckning Sommarbo 1934

Det här var Emil Egnells kollega Wilhelm Montelius Sommarbo som han ägde från 1880.

Det är Wilhelm som gjort alla vägar. Emil byggde villa Konvaljen allt annat tillhörde Wilhelm som hade villa Sommarbo (Rosen 3) som sommarbostad.

På Gullvivan 4 var stallet med ladugård och vagnslider.

Tornet var placerad på Linnean 4

Äventyrsgrottan är på industritomten, svartmarkerad nedan Gullvivan 1.

Sippan 4 är jägmästarvillan.

Den långa byggnaden på Rosen 1 var tjänstefolkets och gästbostad och den lilla var Kullstugan.

Nejlukan 1 var trädgårdsmästarbostad.

Konvaljen 13 hette villa Konvaljen och var ett hyreshus – hyrt av Sundén – Cullberg när AB Tusculum köpte 1934. Huset på Konvaljen mot Velamsund hörde till villa Konvaljen och kallades Gastarnas.

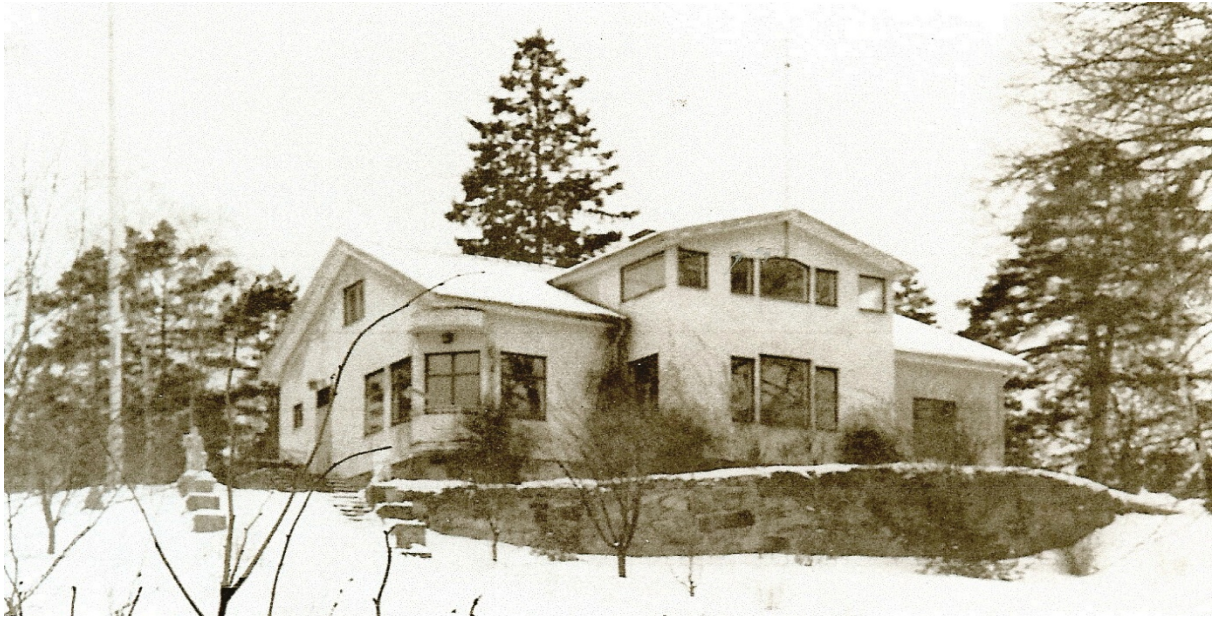
Mitt emot Rosen 3 ligger Stugan och Fagnäs längst ut efter Fagnäsvägen.

Bryggan längst upp är Kommendörsbryggan och intill Lastagebryggan.

Material som kom med ångbåten fick inte lastas av på ångbåtsbryggan.

Den långa bryggan längst ner arrenderades av Alfred Sandahl och Emil Egnell som hade många hyresgäster i sina sommarhus på Tegelön.

Utkikstornet revs av AB Tusculum på – 50 talet då det under lång tid varit utan underhåll och började luta betänklig. Villa Sommarbo revs till stora delar och byggdes om och reveterades på – 50 talet av ägaren Guttman.

Så här såg villa Sommarbo ut när Jan Malmsjö ägde och bodde men det var inte han som rev Montelius tornbyggnad som med tid och dåligt underhåll inte kunde tjänstgöra som permanentbostad.

Lars Pettersson hade några år bott i Montelius ”stall” när han köpte Sommarbo och rev det som fanns för att med ledning av bilden på tebrickan bygga upp villa Sommarbo igen.

En god kulturgärning är det minsta vi kan säga, tack.

Dagens villa Sommarbo

Heg gjorde historien och tog några bilder. Äldre bilder från Nacka lokalhistoriska arkiv.